

20.628

05 FEB 2007

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ
ԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹ.

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿ-
ՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ
ԱՊԱՐԱՍԱԿԱՐԳԱՅԻՆ Է

Տպարան Սանոյեանի, Ալեք-պօլ,
1919 թ.

329.14

U-88

06 AUG 2013

20628

329.14

15 JAN 2010

U-88

ՀԱՅ ԺԱՂՈՎՐԳԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՊԱՆԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՆԻ ԱԶԳԱՅԻՆ Է

1

Շնորհիւ մեզ մօտ գոյութիւն ունեցող քաղաքական ազատութիւններին և ընդհանուր ընտրական սիստեմին, ժողովուրդը միջոց է ստացել ոչ միայն իր ձայնը լսելի դարձնելու, այլև իր սեփական բազդը տնօրինելու: Քաղաքային խորհուրդներին, ազգային հաստատութիւններին և պարլամենտի ընտրութիւններին հանդէս են դալիս քաղմաթիւ և տարբեր քաղաքական կուսակցութիւններ:

Հայ մարդը իր քաղաքացիական պարտքը կատարելիս՝ այս կամ այն կուսակցութեան թեկնածուներին ձայն տալիս, կարիք պիտի զգայ պարզելու, թէ ինչ են ներկայացնում իրանցից այդ կուսակցութիւնները և թէ որին կարելի կըլինի յանձնել ժողովրդի բազդի տնօրինութեան բարձր և պատասխանատու խորժը:

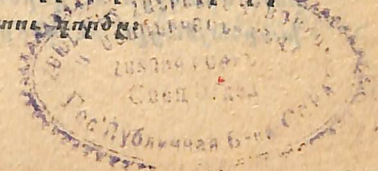
17882
6801

199

4129
5029

28417 +

Ընտրութեան ժամանակ քաղաքացիները աչքի տուած են ունենում հըրապարակ իշած կուսակցութիւնների ծրագրները անցեալում, նրանց ունեցած գործունէութիւնը և ներկայումս առաջադրուած պահանջները: Սակայն դրանով բաւարարուելը բաւական չէ. կուսակցութեան ծրագիրը և գործունէութիւնը ունի խոր հիմք և առհասարակ, իւրաքանչիւր կուսակցութեան ծրագիրը ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ մի կմախք, որին արիւն և մարմին տալու համար հարկաւոր է ոչ միայն կենդանի քաղաքական գործ, այլ և անհրաժեշտ է նրան հիմնաւորել սոցիալ փիլիսոփայական աշխարհայայացքով:

Ընտրական պայքարի միջոցով քաղաքական կուսակցութիւնները շարքում հանդէս է գալիս մեր կուսակցութիւնը՝ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿԿՈՒԹԻՒՆԸ, որ ունի իր ուրոյն ծրագիրն ու գործելակերպը, աշխարհայայացքն ու դէմքը:

Հայ Ժողովրդական Կուսակցութիւնը 1917 թիւ սեպտեմբերի 27-ին կայացած I-ին համագումարում հաստատեց իր ծրագիրը, որի առաջի երկու կէտերում իրան յայտարարում է ազգային եւ ապաղասակարգային:

Յայտնի է, որ քաղաքական կեանքի զարգացման ընթացքում իւրաքանչիւր կուսակցութեան ծրագիր ենթակայ է ուղղումների և փոփոխումների: Եթէ կեանքի ստիպողական և արդարացի պահանջների հանգէպ մեր կուսակցութեան ծրագրի որոշ բաժինները փոփոխութեան ենթարկւելու չինեն, կասկածից դուրս պիտի համարել, որ յիշատակած երկու առաջնակարգ և հիմնական կէտերը անփոփոխելի և հաստատ են, որովհետեւ դրանցով է, որ մեր կուսակցութիւնը տարբերւում է շատ ուրիշ քաղաքական կուսակցութիւններից և գրաւում է իր առանձնայատուկ տեղը նրանց շարքերում:

Հայ Ժողովրդական Կուսակցութիւնը

յայտարարում է իրան սպառազանքա-
գային. արդեօք դրանով նա ժխտում
է դասակարգերի գոյութիւնը, կամ
ընդէմ է դասակարգերի ձգտումներին.
ինչպէս է վերաբերում դասակարգա-
յին սկզբունքին և արդեօք կարելի է
ապագասակարգային լինել:

Ահա մի խնդիր, որ կարօտ է պար-
զաբանութեան, որովհետեւ սրանով է,
որ մեր կուսակցութիւնը մեծապէս
տարբերում է բաղմաթիւ սօցիալիս-
տական կուսակցութիւններից, որոնք
ընդգրկել են դասակարգային աշխար-
հայեացք և գործունէութիւն:

Բացի այս, Հայ Ժողովրդական Կու-
սակցութիւնը յայտարարել է իրեն
ազգային, համազգային. արդեօք բա-
ցի ազգութեան գաղափարից, ազգից,
ուրիշ հասարակական միաւորութիւն
նա չի ճանաչում. օրինակ, ժխտում
է նա մարդ-անհատի իրաւունքների
պաշտպանութիւնը, կամ եթէ ընդու-
նում է անհատական սկզբունքը, չի
անձնաւ արդեօք դրանից այն բոլոր

տրամաբանական ծայրայեղ եղբակա-
ցութիւնները, որոնք բնորոշում են
գաղափարական անհատական անար-
խիզմը: Այս ևս Հափաղանց կարեւոր և
հետաքրքիր է պարզել:

Այսպիսով ուրեմն, մենք տեսնում
ենք, թէ ինչպէս մեր կուսակցութեան
հասարակական գաղափարները և քա-
ղաքական սկզբունքները շփման մէջ
են գտնւում մի կողմից անիշխանա-
կանների (անարխիստների) գաղա-
փարների հետ, իսկ միւս կողմից կա-
րօտ են սահմանաբաժանման՝ սօցիա-
լիստական ուղղութիւնների աշխար-
հայեացքից:

Մեր նպատակից դուրս է քննու-
թեան առարկայ դարձնել բոլոր գործող
կուսակցութիւնների ծրագիրներն ու
գործելակերպը, մեր համեստ ձգտու-
մէ համառօտ կերպով պարզել մարդ-
կային լուսաւոր հոգւո ստեղծագործած
այն երեք խոշոր և հիմնական գաղա-
փարական ուղղութիւնները, որոնք
յայտնի են անիշխանական, սօցիա-

լիստական և աղատամիտ—աամկաժար
(լիբերալ—գեմոկրատիկ) անւան տակ:
Պրանցից իւրաքանչիւրը իբրա համար
աշխարհայեացքի և գործունէութեան
հիմնաքար է ընդունել հասարակական
միաւորութիւններից (изъ социологи-
ческихъ единицъ) անհատը, դասա-
կարգը, ազգ—ժողովուրդը:

Դիմենք իւրաքանչիւրին առանձին:

Անհատականութեան սկզբունքը գա-
նազան ժամանակներում տարրեր հա-
ստրակական հոսանքների աշխարհայ-
եացքի և գործունէութեան հիմք է
ծառայել: Այդ սկզբունքը եղել է և
կլասիք (XVIII դ.) լիբերալիզմի հիմ-
նական գաղափարը, որը ամփոփուած է
հոչակաւոր Laissez faire laissez pas-
ser (լիակատար ազատութիւն) բանա-
ձևի մէջ:

Սակայն անհատականութիւնը իր
ամենածայրայեղ տրամաբանական եզ-
րակացութիւններին է հանգած գա-
ղափարական անարխիզմի և զլխաւո-
րապէս նրա անհատական ուղղութեան
մէջ:

Անիշխանականներ՝ անդլիտցի Գոդ-
վինը, ամերիկացի Տուկէրը, ֆրան-
սիացի Պրուդոնը, գերմանացի Շոիք-
ները և ռուսներ Կրոպոտկինը և Տո-
լստոյը, չնայած իրանց քարոզած
ուսմունքների տարբերութեան, ամե-
նաջերմ պաշտպանն են հանդիսանում
մարդ-անհատի գերագոյն իրաւունք-
ների, նրա բացարձակ և անսահման
ազատութեան՝ ընդէմ իշխանութեան
և պետութեան:

Ինչպէս նրանք քարոզում են, ամե-
նուրէք՝ աշխարհում և կեանքի մէջ
գիշերող է հանդիսանում անհատա-
կան սկզբունք. պատմութիւնը ան-
հատի ազատագրման պատմութիւնն է
իսկ գիտութեան, գրականութեան, գե-
ղարուեստի մէջ անհատը գտել է
լայն առաքելք իր ձգտումները ար-
տայայտելու: Յանուն անհատի որբա-
զան իրաւունքների և շահերի նրանք
ժխտում են ոչ միայն պետութեան
գաղափարը, այլև յամառ կոխ են
յայտարարել իշխանութեան բոլոր

յայտնի ձևերի դէմ, որպէս իշխանութեան ամենակատարի թշնամիներ:

Անիշխանականներից ամենածայրայեզը՝ Մաքս Շտիրները (կասպար Շմիդտը 1806—1856) իր հռչակաւոր աշխատութեան մէջ՝ «Անհատը և ներառ սեփականութիւնը» (Der Einzige und sein Eigentum) այդ ուղղութեամբ շատ հեռու է գնում. նա առում է Վերաբանչիւր պետութիւն բանապետութիւն է, անկախ նրանից, թէ իշխողը մի է թէ շատ, ինչպէս օրինակ հանրապետութեան մէջ, որովհետեւ բոլորն էլ միատեսակ իշխողներ են.) և յայտարարում է իրան «պետութեան ոխերիմ թշնամի», նա ժխտում է հանրային քարիքը. ընդհանուր քարիքը, առում է նա, իմ քարիքը չէ, որովհետեւ դա ինքնաժխտման վերին կէտն է. ընդհանուր քարիքը կարող է թագաւորել, մինչդեռ ես պէտք է սողամ, «պետութիւնը կարող է բարգաւաճել, մինչդեռ ես պէտք է կարիք չգամ», և Շտիրները պարզում

է իբր վերաբերմունքը դէպ արտաքին աշխարհը. «Ես ոչինչ չեմ տնում յանուն Աստծոյ, ես ոչինչ չեմ տնում յանուն մարդու, սակայն այն ամենը, ինչ որ ես տնում եմ, տնում եմ միմիայն ինձ համար». Շտիրները կատարեալ ծայրայեղութեան մէջ է ընկնում, նա ժխտում է ճշմարտութեան գաղափարը. «մինչև որ դու հաւատում ես ճշմարտութեան, քարոզում է նա, դու չես հաւատում քեզ, ուստի և դու սարուկ ես, կրօնասէր մարդ. մինչդեռ դու ինքզ ևս ճշմարտութիւնը, դու ճշմարտութիւնից էլ բարձր ես, որը քո համեմատութեամբ ոչինչ է»:

Յանձին Շտիրների անհատական անիշխանութիւնը անում է իր մաքի ամենաբարձր թուիչքները, նա մարդանկատին իր հետ տանում է անհատականութեան գաղափարների ամենաբարձր գաղաթները, որտեղ մահկանացու անհատը դառնում է ինչի պտոյա, վայր է ընկնում դէպի անդունդ և սոյքի զալով տեսնում է իրեն

իրականութեան ծանր պայմաններում:

Մենք գիտամբ կանգ առանք Շտիրների վրայ, շեշտելու համար այն ծայրայեղ մինչև արսուրդ հասցրած եզրակացութիւնները, որ անում են անարխիզմի քարոզիչները անհատական սկզբունքից:

Ի՞նչպէս է վերաբերում դէպ այդ գաղափարները ազատամիտ—առակառնար հոսանքը, որի մի հատւածն է հանդիսանում և Հայ Ժողովրդական Կուսակցութիւնը, մորգեօք նա միանգամայն ժխտում է անհատական ըսկզբունքը, թէ միմիայն որոշ չափով է ընդունում:

Մեր ուղղութեան ներկայացուցիչները գիտակցում են անհատականութեան հասարակական արժէքը, որի երկրպագուներն են եղել մտքի հսկաներ Ադամ Սմիտը և պատմաբան Կարլէյլը, որոնք երբէք անիշխանականներ չեն եղել, անհատի ազատութիւնը և նրա թրաւունքների պաշտպանութիւնը տնտեսական, հասարա-

կական և քաղաքական ասպարեզնէրում ընդունելի են որոշ սահմանափակումներով, այնքան, մինչև որ նրանք չեն մնասում անհատից բարձր կանոնած հասարակական միաւորութիւնների գոյութեանը և քարգաւաճմանը, ինչպէս են ազգը և պետութիւնը, որոնցից կախած է և հէնց իրեն անհատի բաղդը: XIX դարի վերջում, այսինքն մօտ մի վար յետոյ, լիբերալիզմը մեղմացրեց նախկին իր քաբողած անհատականութիւնը, զեղջիւղ որոշ չափով պետական և դեմոկրատական մի շարք սկզբունքների, աչքի առաջ ունենալով կեանքի դարգացումը, լիբերալիզմը չգնաց անիշխանութեան ոսմանթիկ և ցնորամիտ ինգլիզիզուալիզմի ետեից, այլ ձեռք մեկնեց դեմոկրատիզմին, առակաւարութեանը:

Այժմ բոլոր երկրների և ազգերի ազատամիտ—առակաւար ուղղութիւնը, ինչպէս և մեր կուսակցութիւնը, իրանց ծրագիրների մէջ, քաղաքացի-

նեքի իրաւունքներին վերաբերող բաժնում լայն աստիճանով են տալիս անհատի իրաւունքներին և նախաձեռնութեան, պահանջելով խղճի խօսքի, մամուլի, ժողովների և կադմուկերպութիւնների աղատութիւն, սակայն դրա հետ միաժամանակ նրանք պաշտպան են կանգնած արդային և պետական սկզբունքներին:

Անիշխանութիւնը ոչ միայն մի շարք սոցիալ-փիլիսոփայական սխալներ է գործում, օրինակ՝ մարդկային բնութիւնը ընդունում է աւելի բարի և լաւ քան է, ինչպէս հաստատում է գիտութեան կողմից, այլև չափազանց վնասակար է հանդիսանում քաղաքական կեանքի մէջ: Հեղինակների կարծիքներին դուրս գալով արմկութից հրապարակները, նա ընդունում է այլանդակ ձևեր, շնորհիւ իր ընդունած քարոզելու միջոցին Faction biirect-ին, տեքստին:

Անիշխանութիւնը, ոչ այնքան իբրև զաղափարական շարժում, այլ որպէս

քաղաքական գործունէութիւն: քանզում է հասարակութեան և պետութեան հիմունքները:

Մեր իրականութեան մէջ քաղաքական անիշխանութիւնը աղաւաղում արտայայտութիւն է պակ լուրջիկների պրոպագանդի և անզուսպ գործունէութեան մէջ, և նրա վասնդաւոր և այլատեսող հետեանքները պարզօրէն երևացին աշխարհի առաջ Ռուսաստանի ողբերգական դրութիւնից: Անհատի իրաւունքների անսահման և բացարձակ զերիշխանութիւնը մութ մասսաների շարքերում քաղաքական արեց պետութիւնը, զրկեց հասարակութեանը ուժեղ իշխանութիւնից, իսկ անհատին, քաղաքացուն՝ տարրական իրաւունքներից և անձնական ապահովութիւնից:

Անիշխանութեան քայքայիչ եկտերի մենք գտնում ենք նաև Հայ Յեղ, Դաշնակցութեան ձախ թիւ՝ այսպէս կոչուած «աշխատաւորականներ» ան-

պատասխանատու գործունէութեան մէջ:

Այդ ծայրայեղ դադափարներն վճարանգաւոր և անժամանակ իրադրժման ծանր հետեանքները արդասիք են այն բանի, որ նրանք անտես են անում ժամանակի և տարածութեան բարդ պայմանները: *)

III

Եթէ ազատամիտ ուսման վար ուղղութիւնը և նրա հետ միասին և մեր կուսակցութիւնը չի ընդունում անիշխանականների քարոզած ու ծայրայեղութեան հասցրած անհատական սկզբունքը, նա նմանապէս ժըխտում է և դասակարգային աշխարհայեացքը, որ դաւանում են ձախ կողմից սօցիալիստական կուսակցութիւնները, իսկ աջից պահպանողական ու

*) Անարխիզմի մասին տես Др. П. Эльцбахеръ анархизмъ и т.д. թարգմ. Москва 1907 գոյութիւն ունի մեծ գրականութիւն:

յետադիմական հոսանքները: Դրանք խոշոր նշանակութիւն են տալիս դասակարգին, նրա իրաւունքների և շահերի պաշտպանութեան:

Սօցիալիստների դասակարգային տեսակէտը իր կլասսիկ արտայայտութիւնն է գտել Կ. Մարքսի կադմած և 1848 թ. հրատարակած «Կոմունիստական մանիֆեստ» մէջ, որի հէնց առաջին երեսին կարդում ենք՝ «Թիւնչ օրս գոյութիւն ունեցող ամեն մի հասարակութեան պատմութիւն հանդիսացել է որպէս դասակարգերի պայքարի պատմութիւն. ազատը և ստրուկը, պատրիցիին և պլեբէյը, կալուածատէրը և ճորտը, արհեստաւորը և աշակերտը, մի խօսքով՝ հարստահարողը և հարստահարուածը միշտ հակառակ են եղել միմիանց և որպէս թշնամիներ պայքարել են բաց թէ դադանի կերպով միմիանց դէմ... Նախնական պատմական ժամանակաշրջաններում հաճախ թէ մահնուրեք մենք տեսնում ենք հասարակու-

թիւնը անդամահատուած դասերի և զանազան ստորաբաժանումներէ... Իսկ այժմեան բուրժուական ժամանակաշրջանը ընդունում է նրանով, որ դասակարգային հակադրութիւնները դարձել են պարզ. ամբողջ հասարակութիւնը քանի գնում աւելի ևս բաժանուում է երկու խոշոր միմիանց դէմ կանգնած դասակարգերի՝ բուրժուազիա և պրօլետարիատ»:

Սակայն այժմեան կապիտալիստական տնտեսութեան (որի հիմքն է կազմում մասնաւոր սեփականութիւնը) բնական զարգացումը տանում է դէպի նրա «անխուսափելի կործանումը և պրօլետարիատի յաղթութիւնը»:

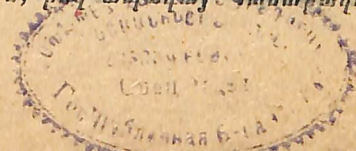
Դասակարգային պայքարի դադարը նոր չէր Եւրոպայի համար: Դեռ XIX-րդ դարի սկզբում գրաֆ Սէն-Սիմօնը քարոզում էր այդ, սակայն առաջին անգամ ուժեղ արտայայտած և մի ամբողջական դիտական սխտեմայի վերացած մենք տեսնում ենք

4. Մարքսի ուսմունքի մէջ:

Այնուհետև մեծ ուսուցչի լաւագոյն աշակերտները՝ Ֆրանսիացի Դէբը, գերմանացի Կաուցկին, ռուս Պլեխանովը և շատ ուրիշները, զարգացրին դասակարգային տեսակէտը, իսկ նրա բազմաթիւ հետևորդները գործադրեցին այն կեանքի մէջ, մղելով դասակարգային կռիւ բուրժուազիայի դէմ:

Չափաւոր և ծայրայեղ սօցիալիստական բազմաթիւ հոսանքների դաւանած սօցիալ-փիլիսոփայական աշխարհայեացքեր առանցքն է կազմում դասակարգի գաղափարը և այդ գաղափարի շուրջն է պտտում ամենայն ինչ: Դասակարգային տեսակէտից են մօտենում և լուսարանում ամենայն մի երևոյթ, ոչ միայն պատմութիւնն է հանդիսանում դասակարգային կռուի ասպարէզ, այլև պետութիւնը ըստ էութեան դասակարգային է, միջնադարեանը եղել է աւատական, այժմեանը կապիտալիստական-բուրժուական, իսկ առաջինը հասարակու-

1006
2847

թեանմէջ պետութիւնը լինելու է սօցիալիստական (անդամակարգային):

Բացի պետութիւնից, հայրենիքը, կրօնը, գիտութիւնը, գրականութիւնը, գեղարուեստը, մի խօսքով ամբողջ կուլտուրան պատմական զանազան ժամանակաշրջաններում արտայայտուած է դասակարգերի ձգտումները ու դադափարները. որանք կրում են իրենց մէջ դասակարգային էութիւն: Այժմեան կուլտուրան բուրժուական է և անխուսափելիօրէն մահուան է դասապարտւած. ներկայ հասարակութեան դասակարգերից միմիայն պրօլետարիատն է ապագայում գալիք կուլտուրայի ստեղծագործողը. և այդ կուլտուրայի ու ապագայ հասարակարգի ստղծերը այժմ իսկ նկատուում են:

Ուրեմն գոյութիւն ունեցող դասակարգերից սօցիալիստները պաշտպանում են միմիայն սեփականագուրկ և իրաւագուրկ պրօլետարիատի շահերը. որ այժմ ճնշուած և թոյլ է, սակայն որին պատկանում է ապագան, ուստի

և նրանք ռզգութիւն են տալիս պրօլետարիատի քաղաքական պայքարին, աշխատելով համաձայնացնել այդ տնտեսական զարգացման հետ:

Այդ տեսակէտից ելնելով, սօցիալիստական կուսակցութիւնները քարոզում են դասակարգային կոռւի անհրաժեշտութիւնը, սրում են դասակարգային գիտակցութիւնը և ստեղծում անհաշտ յարաբերութիւններ:

Անհատական և ազգային սկզբունքներին նրանք հերոքական տեղ են տալիս:

Դասակարգային աջակողմեան կուսակցութիւնների վրայ մենք կանգ չենք առնում, որովհետեւ նրանք բացարձակ կերպով դասակարգային դաւանանք չեն քարոզում, գոհ են ներկայ կացութիւնից, ապագային վերաբերեալ իդէալներ չեն ստեղծել և լայն գաղափարական շարժում առաջ չեն բերել: Սակայն ըստ էութեան նրանք պաշտպանում են կալուածատէրերի և խոշոր կապիտալիստների շահերն ու

իրաւունքները:

Ի՞նչ ունի ասելու դասակարգային աշխարհայեացքի և տեսակէտի դէմ ազատամիտ-ոսական վար հոսանքը և մասնաւորապէս Հայ Ժողովրդական կուսակցութիւնը: Ի՞նչպէս պէտք է հասկանալ նրա ապագասակարգային բնաւորութիւնը, արդեօք ժխտում է նա դասակարգերի գոյութիւնը և ներանց պահանջները, թէ միմիայն անընդունելի է համարում դասակարգային սկզբունքը. վերջապէս կարելի է ապագասակարգային լինիլ և այդ դէպքում ի՞նչպէս պէտք է վերաբերւել դասակարգային կուսակցութիւններին:

Այս հարցերին պատասխանել, նըշանակում է շօշափել մեր ուղղութեան քաղաքական զաղափարները, որոնց և մենք զիմում են այժմ:

IV

դ Ազատամիտ-ոսական վար (լիբերալ դեմոկրատիկ) ուղղութեան կուսակցութիւնները ընդունել են իրանց սօ-

ցիալ-փիլիսոփայական աշխարհայեացքի հիմք աղբի և ըովանդակ ժողովրդի դադափարը, իսկ գործունէութեան հիմք աղբի և ժողովրդի իրաւունքների ու կուլտուրայի պաշտպանութիւնը:

Անգլիական լիբերալները, ամերիկական դեմոկրատները, փրանսիական ռադիկալները, գերմանական ազատամիտները, ռուսական կադէտները և հայ ժողովրդականները զանազան աղբային հատուածներն են այդ խոշով միջաղբային քաղաքական հոսանքի:

Սրանք ընդունում են անհատը և դասակարգը որպէս գոյութիւն ունեցող հասարակական երևոյթ, որպէս քաւտ, սակայն չեն դարձնում աշխարհայեացքի և գործունէութեան հիմնաքար, ինչպէս այդ անում են անարխիստներն ու սօցիալիստները:

Սրանք պաշտպանում են մարդ անչափի և զանազան դասակարգերի այն իրաւունքները, որոնք չեն զնում ընդ-

դէմ համայն ժողովրդական և պետական սկզբունքներին, պաշտպանում են անհատի և դասակարգերի շահերը այն աստիճան, որքան որ դրանք չեն ֆլաստում ընդհանուր ազգային տնտեսութեան հիմունքներին:

Ուրեմն ազատամիտ ազգայինները կամ ժողովրդականները ընդհանուրի բարիքը, ազգային և պետական բարիքը բարձր են դասում անհատական և դասակարգային շահերից:

Յիսկով այդ հիմնական դադարներից ազատամիտ ազգային ուղղութիւնը այն տեսակէտն ունի, որ պատմութիւնը, հանդիսանում է ժողովրդների և ազգերի պատմութիւն, այլ ոչ դասակարգային պայքարի պատմութիւն, ինչպէս կարծում են սօցիալիստները կամ անհատի ազատագրման պատմութիւն, ինչպէս համոզուած են անհատականները: Մարդկութեան պատմութեան ընթացքում առաջնորդող գործոն է հանդիսանում ազգը, ժողովուրդը և նրա քաղաքա-

յան կազմակերպութիւն պետութիւնը:

Ըստ մեր ուղղութեան, պետութիւնը ժողովրդի և ազգի (մենք տարբերում ենք ի հարկէ այս երկու գաղափարները) քաղաքական կազմակերպութեան արտայայտութիւնն է, նրա ինքնապաշտպանութեան օրգանն է: Չանաղան պատմական ժամանակաշրջաններում մեզ յայտնի պետութիւնները ներկայացնում են իրանցից ազգային խոշոր քաղաքական մարմիններ: Չարաչար սխալում են սօցիալիստները, երբ խրաքանչիւր պետութիւն համարում են դասակարգային և մտքի արհրացիայի են ենթարկում անարխիստները, երբ բացարձակօրէն ժխտում են պետութեան գաղափարը և ձգտում են կործանել պետութիւնը, սահմանելով այն անհատի տեսակէտից ֆրասակար և յետադիմական:

Նմանապէս և դիտութիւնը, դրականութիւնը, գեղարուեստը, մի խօսքով ամբողջ հոգեւոր կուլտուրան, ըստ

մեր տեսակէտի, ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ լայն ասպաբէշ, ուր ժողովուրդները հանդէս են բերում իրենց ազգային ամբողջ հոգեկան առանձնայատկութիւնները: Իւրաքանչիւր ազգի հոգևոր կուլտուրան արտայայտութիւն է ժողովրդական ոգու ստեղծագործութեան:

Սօցիալիստները քարոզում են, թէ չկայ միատարր ժողովուրդ, թէ ազգբազմակցած է դասակարգերից, ուստի և ամբողջութիւն չի կազմում, իսկ այդ գաղափարները քարոզութեան սկզբնական շրջանում բացարձակ կերպով յայտարարում էին, թէ պրօլետարիատը ազգութիւն ե հայրենիք չի ճանաչում, որ դրանք բուրժուական գաղափարներ են, որոնցից պրօլետարիատը պիտի խուսափի: Եւ նրանք 1864 թ. ձեռք զարկեցին դասակարգային ինտերնացիոնալի հիմնադրման:

Արգեօք ճիշտ է այդ, ճիշտ է, որ ազգութիւնը և հայրենիքը չնչին

նշանակութիւն ունցող գործօններ են, թէ ընդհանրապէս, ազգային ըզգազմունքն ու միտքը հայրենիքի գաղափարը այնքան հին է, որքան և ինքը մարդկային հասարակութիւնը:

Ազգայնութեան առաջադոյն յատկանիշը՝ լեզուն ու ծագում այնքան խոշոր նշանակութիւն ունի, որ միևնոյն ազգի գասակարգը աւելի են շփոթւում և կապւում միմիանց, քան դանազան ազգերի միևնոյն գասակարգերը:

Ազգութեան ամբողջութեան նպաստում է և ընդհանուր անցեալը, պատմութիւնը և ժամանակակից ընդհանուր հասարակական կեանքը, որին հաւասարապէս մասնակցում են դասակարգերը, այդ ամբողջութիւնը Ծրպաստում են ընդհանուր տնտեսական և քաղաքական պայմանները, որոնց մէջ ապրում են նրանք, մի ընդհանուր բնական շրջապատը՝ հայրենիքը, ինչպէս և հասարակական և կուլտուրական բարիքների միասնակի ոտեղ-

ծագործումը և համերաշխ գործակցութիւնը:

Արտաքին դէպքերի հանդէպ, միջազգային յարաբերութիւնների ժամանակ նմանանալէս ժողովուրդները հանդես են գալիս որպէս արողշութիւններ, և այդ մէնք տեսնում ենք թէ անցեալում և թէ ներկայումս: Խաղաղ ժամանակ ազգերի, պետութիւնների միջև կնքում են առեւտրական դաշնագրեր և հաստատում են տնտեսական յարաբերութիւններ, նոյնիսկ պատերազմի ժամանակ ազգեր հանդէս են գալիս, որպէս միաւորութիւններ յանձին իրանց պետութիւնների: Հէնց 1915 թ. գերմանական արշաւանքի միջոցին բելգիացիք հարուստ թէ չքաւոր, մեծ թէ փոքր տուժել են միահաւասար, որպէս մի ազգութեան զաւակներ և Անլիան զինանք կրեց որպէս մի ազգութեան պետութիւն:

Ազգի ներքին կեանքի մէջ, նրա զանազան զատակարարների յարաբերու-

թիւնների մէջ մենք նկատում ենք նոյնը, որ ազգութիւնը չի դադարում մի ամբողջութիւն լինելուց: Եթէ դանազան դասակարգերի տնտեսական շահերը և քաջաջական պահանջները նրկար ժամանակ անբաւարար են մընում, կամ թէ անժամանակ և ծայրայեղ ձայնով են իրագործում, չափազանց զնասակար կերպով են անդրադառնում միեւնոյն ազգութեան հասարակական և պետական օրգանիզմի կեանքի, օրինակ բանւորների օրւայ աշխատանքի ժամերի չափազանց կրճատումը քայքայում է ժողովրդական տնտեսութիւնը, ինչպէս և այդ աշխատանքի ժամերի չափազանց երկարատեութիւնը, որը ձեզտում են պահպանել կապիտալիստները, զնասում է ժողովրդի լայն խաւերի լուսաւորութեան գործին և խոչընդոտ է յարուցում պետութեան յաւաքադիմութեան:

Ազգային տնտեսական և պետական քաղաքական կեանքը, որից կախում

է զանազան դասակարգերի ինչպէս և ամենայն մի անհատի բաղդը, ընթանում է միջին ճանապարհով, որին և անհրաժեշտ է հետեւել:

Երկար ժամանակ մոռացուած և ամօթխածութեամբ ծածկուած ազգային զգացմունքը այժմեան համաշխարհային պատերազմի ժամանակ հրաբխային ոյժով հանգէս եկաւ հէնց իրանց սօցիալիստները շարքերում, բաւական է յիշել միջազգային սօցիալիզմի և Ինտերնացիօնալի աւանդարդ գերմանական օրթօդօքս սօցիալ-դեմօկրատիայի զործեկեկերպը և նրա ականաւոր դեկափարների անկեղծ հայրենասիրական վարմունքը, որպէսզի խորապէս համոզուել, որ ազգային զգացմունքը ամենաուժեղ աղնիւ և վսեմ զգացմունքներից մէկն է:

Հետաքրքիր է, որ զանազան երկրներում սօցիալիստական կուսակցութիւնների ծոցում առաջ են դալիս չափաւոր հոսանքներ, որոնք աստի-

ճանաբար թողնում են հին ուղիները, և սկսում են ժողովրդի ամբողջութեան գաղափարը քարոզել, դասակարգերի համերշտութեան հետեւ, այդպէս են վարւում ֆրանսիական պօսսիբիլիստները, անգլիական բանւորները, խալական բեֆօրմիստները, գերմանական բեմկիզիօնիստները և այլն:

Մայրայնգուլթեան հասցրած ամենայն մի գաղափար, տեսակետ առաջ է բերում ուժեղ ուժեղիցիայեղաշարժում: Աքսուրդիկ հասցրած անիշխանականների անհատականութիւնը և սօցիալիստների նեղ ստամոքսային գասակարգայնութիւնը ստեղծել են խիստ հակառակորդներ յանձին զանազան երկրներում գործող ազատամիտ ժողովրդական կուսակցութիւններ:

Եւ անհատականների Շտերների, Մակկային և այլոց, «Էգօիստների Միութեան» ու սօցիալիստների դասակարգային Ինտերնացիօնալին մեր

ուղղութիւնը հակադրում է ազգերի-
իրաւահաւասարութեան և ժողովուրդ-
ների միութեան Լիգայի գաղափարը,
որի ամենափայլուն արտայայտիչն է
հանդիսանում միացեալ Նահանգների
պրիզինդենտ Վիլսոնը:

Բնութեան հիմնական օրէնքները,
մարդկութեան դարաւոր պատմութիւ-
նը, զիաութեան մեծ նուաճումները և
ժողովրդապետութեան արդար սկզբ-
բունքները դարերի վիճաններ են, որ
մեր Հայ ժողովրդական Կուսացու-
թեան գաւառնած ազգային և ապագա-
սակարգային գաղափարներն ու աշ-
խարհայեացքը անժխտելի ճշմարտու-
թիւններն են:

V

Առաջագէտ մարդկութեան լուսաւոր
հոգու ստեղծած այդ երեք և հիմնա-
կան աշխարհայեացքը, և սերունդ-
ների ջանքերով կազմակերպուած հ-
րեք խոշոր քաղաքական հասանքները՝
անարխիզմը, սոցիալիզմը և լիբերա-
դեմոկրատիզմը, որոնց համառօտ տե-

սութիւնը մենք աշխատեցինք տալ:
ուսինն իրենց համապատասխան ներ-
կայացուցիչները հայ իրականութեան
մէջ:

Անհատականներ գոյութիւն ունեն
որպէս անձնաւորութիւններ, որոնք
ու գրականութեան մէջ ոչ էլ քաղա-
քական կեանքում կազմակերպուած
հանգէս չեն եկել: Կան անիշխանա-
կաններ, որոնք ասպարեզ են դառել
գործելու բոլշեիկական հոսանքի շար-
քերում:

Դասակարգային գաղափարներ և
կազմակերպութիւն ունեն փոքրա-
թիւ բայց կօմպակտ սօցիալ-դեմո-
կրատները և սօցիալ-յեղափոխական-
ները, որոնք մեր հայրենիքում շնոր-
հիւ պրոլետարների բացակայութեան
գեռ հրկար ժամանակ աշողութիւն
չեն ունենալու:

Դժուարութեան ենք հանդիպում,
երբ կամենում ենք բնորոշել Հայ Յե-
ղափոխական Դաշնակցութիւնը և նրա
տեղը որոշել յիշատակած երեք հոսան-

քների մէջ: Նա անհասկանալի երկդի-
մութիւն է քարոզում, հանդիսանա-
լով քաղաքական եանուս: Նրա աջ
թևի ազդայնութիւնը երբեմն շատ
հեշտութեամբ փոխուում է շովինիզմի,
իսկ ձախի գասակարդային սոցիա-
լիստական աշխարհայեացքը անսկա-
տելի հարեանութիւն է հաստատել
բոլշևիկական անարխիզմի հետ:

Զարմանալի է, թէ ինչպէս այդ
հակոտնեայ գաղափարների և ուղղու-
թիւնների կենսակցութիւնը պոյու-
թիւն ունի մի խոշոր և ազդեցիկ
կուսակցութեան մէջ, գուցէ դա բա-
ցատրւի մեր քաղաքական և կուլ-
տուրական ֆետաճեացութեամբ, ինչ-
պէս և անհրաժեշտ դիֆֆերենցիա-
լի բացահայտութիւնից: որին դեռ
սպասում ենք:

Յամենայն դէպս Դաշնակցութեան
այդ երկդիմութիւնը չափազան մեծ
քնաս է հասցնում հայ ժողովրդին, մի
կողմից պատւաստելով հայ քաղաքա-
ցուն խառնաշփոթ աշխարհայեացք և

թիւր գաղափարներ, իսկ միւս կող-
մից վարելու երբեմն էլ հակազգային
բոլշևիկական քաղաքականութիւն:

Քաղաքականապէս և տնտեսապէս
հետաճեաց և տնտեսական հայ իրա-
կանութեան մէջ միմիայն Հայ Ժողո-
վրդական Կուսացութիւն է յայտա-
բարել իրան ազատամիտ ազգային
ժողովրդական սկզբունքները դաւանող
կուսակցութիւն: Հայ Ժողովրդական
կուսակցութիւնը ձգտում է հայ քա-
ղաքացու սրտում վառ պահել առողջ
տղջային զգացմունքը, ազատամիտ
ազգային միտքը, նա ձգտում է
տարածել հայ ժողովրդի մէջ մարդ-
կութեան լուսաւոր և առողջ պետա-
կանութեան գաղափարները, աշխա-
տում է միջոցներ տալ հայ ազգային
առանձնայատուկ ստեղծագործական
ոգին արտայայտել, և ուրոյն ազգա-
յին դէմքը պահպանել, նա զարկ է
տալիս հայ պետական մտքին և ազ-
գային պետական անկախութեան, միա-
ժամանակ նա ձգտում է բարի յարա-

բերութիւն պահպանել զբացի ժողովրդներէ, պետութիւններէ և հայ ժողովրդի միջև: Հայ ժողովրդական Գումակցութիւնը ձգտում է արդարացի եւ հայ ազգի լաւագոյն զաւակ՝ Ստեփանոս Նազարեանի յայտարարութիւնը շտիկեցնական մարդկութեան մէջ հայութեան մեծ կոչումն է սեփականել իւրեան եւրոպական կրթութիւնը և լուսաւորութիւնը և տանել ու տարածել նրան ասիական մարդկութեան մէջ»:

Յուզ. Ստեփանեան

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0201709

Ալեքսանդրապօլում ՀԱՅ. ԺՈՂ. ԿՈՒՍ.
ՔՆԻՐՕՅՈՒԾ (Ալեքսանդրեան փող.)
Հարելի է ստանալ հետևեալ հրատա-
րակութիւնները:

1. Ծրագիր Հ. Ժ. Կ.
2. Զեմատիւն Հայաստանում . 50 Կ.
3. Մեր հողային ծրագիրը . . 50 Կ.
4. Հայաստանի տնտեսական
հեռանկարները 2 ր.
5. Հ ե բ ց է ն 4 ր.
6. Ազգային երկու մեծութիւններ 50 Կ.

ԳԻՆՆ Է 1 ՐԱԻՔԼԻ